

УДК 338.43

М. В. Ляшенко,
молодший науковий співробітник Інституту стратегічних оцінок

ДО ПИТАННЯ ЩОДО МОТИВАЦІЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТВАРИННИЦТВА

М. Liashenko,
junior researcher, Institute of Strategic Assessments

TO THE QUESTION ABOUT MOTIVATION OF ECOLOGIZATION OF ANIMAL HUSBANDRY

У статті розглядаються дискусійні питання щодо мотивації екологізації тваринництва. Показано обмеження використання в правовому полі та в практиці України основного принципу міжнародної екологічної політики "забруднювач платить". Між тим, саме цей принцип є базовим для формування економічних механізмів як найбільш ефективних інструментів мотивації екологізації тваринництва. Обґрунтовано необхідність застосування екологічного податку, зокрема, податку на викиди парникових газів для екологічного регулювання локалізації виробництва продукції тваринництва.

The article deals with discussion questions about motivation of ecologization of animal husbandry. Shown limitations of using in legal framework and in practice in Ukraine main international ecological policy — "polluter pays principle". Meanwhile, this is the basic principle for the formation of economic mechanisms as the most effective tools for motivation of ecologization of animal husbandry. Proved the necessity of application environmental tax and, in particular, the greenhouse gas emission tax, for ecological regulation of the localization of animal husbandry production.

Ключові слова: мотивація, екологізація, економічні механізми, екологічний податок, податок на викиди.

Key words: motivation, ecologization, economic mechanisms, environmental tax, emission tax.

ВСТУП І ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Активна діяльність людини супроводжується збільшенням викидів шкідливих парникових газів. Аби пом'якшити негативні кліматичні зміни необхідно вжити заходи, щодо скорочення викидів. Найбільш ефективними є такі заходи, які ґрунтуються на загальноприйнятому в міжнародній екологічній політиці принципу "забруднювач платить". Цей принцип має бути покладений в основу економічних механізмів регулювання викидів. Найбільш повно і адекватно цей принцип може бути імплементований в систему екологічних податків, зокрема в модель плати за викиди.

ОГЛЯД ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемі екологізації сільського господарства вже приділено достатньо уваги. Ці питання досліджували М. Жукорський [8], Т. Коняхіна [11], К. Прокопенко [14], О.В. Никифорок, О.В. Ходаківська. Водночас питання мотивації екологізації сільського господарства і тваринництва зокрема досліджувались ще не достатньо. Його опосередковано торкалися в своїх працях Л. Гоулдер [3], Х. Куєвро [1], К. Прокопенко [15]. Водночас проблема застосування принципу "забруднювач платить" шляхом його імплементатії в систему екологічних податків досліджено недостатньо. В зв'язку з цим є по-

треба у формування обґрунтованого підходу щодо формування екологічного податку для тваринництва.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення дослідження щодо імплементатії принципу "забруднювач платить" в систему економічних механізмів, у тому числі в систему екологічних податків, для мотивації екологізації тваринництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У науковій сфері триває дискусія з приводу конкуренції традиційних (адміністративних) та ринкових (економічних) механізмів регулювання екологізації економіки. Актуальність дискусії посилюється прогалинами в законодавчому забезпеченні нормування викидів парникових газів та відповідальності за них. Це істотно ускладнює боротьбу за скорочення викидів шкідливих парникових газів [15, с. 16—17].

При аналізі системи екологічного регулювання необхідно враховувати як позитивні, так і негативні сторони адміністративно-контрольних та економічних механізмів. Поширена думка, нібито адміністративно-контрольні механізми мають автоматичний вплив. При цьому є проблема адекватності і корупційності застосування цих механізмів та повноти компенсування екологічних втрат. Між тим управлінські інструменти повинні

бути насамперед оцінені з позиції повноти компенсації екологічних втрат [11].

В Україні для зменшення викидів парникових газів від тваринництва, поки що найбільшого поширення набули техніко-технологічні методи. Тобто переважає технократичний підхід. Зокрема О. Жукорський радить більш жорстко дотримуватись всіх технологічних вимог [8, с. 105]. К. Прокопенко пропонує здійснювати модернізацію систем видалення, зберігання та використання гною [14].

Тим часом, у країнах ОЕСР все більшої актуальності набирає застосування економічних механізмів мотивації екологічного ведення галузей економіки, в тому числі сільського господарства. На відміну від адміністративно-контрольних їх суть полягає не лише у відповідальності за нанесену шкоду екології, але й у стимулюванні еколого-безпечного господарювання. Досягається це шляхом поєднання заходів стимулювання та відповідальності. Це найбільш ефективна система мотивації екологізації економіки. Причому економічні механізми, як правило, ґрунтуються на базовому принципі міжнародної екологічної політики "забруднювач платить".

Цей принцип вперше знайшов своє правове закріплення в Декларації Ріо-92 з навколишнього середовища і розвитку від 14 липня 1992 р. (принцип 16). Сучасна міжнародна екологічна доктрина визначає центральне місце цього принципу в концепції еколого-правової відповідальності за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу. Останнім часом принцип "забруднювач платить" став одним із ключових в екологічній політиці ЄС [13, с. 290].

Серед економічних механізмів найбільш ефективним в системі екологічного регулювання вважається податок на викиди. Він дає можливість: компенсувати негативний вплив конкретних компаній на навколишнє середовище [4]; попереджати емітентів парникових газів стосовно розміру граничних витрат на їх скорочення [3]; скоротити викиди у найбільш ефективний спосіб [1]. Тому доцільним є введення податку на викиди, при якому обсяги платежів залежать від обсягів викидів. Таким чином, можна успішно імплементувати принцип "забруднювач платить", суть якого: "більше виробляєш — більше заробляєш — більше здійснюєш викидів — більше платиш" [16, с. 178—179].

В Україні питання застосування принципу "забруднювач платить", досліджується в роботах В. Міщенка. Автор робить висновок, що в Україні цей принцип фактично ще не застосовується [12]. Тому О. Веклич пропонує змінити структуру екологічних податків відповідно до

європейської та рекомендує підвищити ставки екологічних податків [5].

Сучасна нормативно-правова база, яка регламентує галузь тваринництва, не вирішує питань оцінки екологічних ризиків у галузі, особливо в місцях розміщення тваринницьких комплексів. Націленість вітчизняних економічних механізмів екологічного регулювання переважно на систему штрафів (пріоритет методу "батога") стосовно природокористувачів, аж ніяк не стимулює їхню зацікавленість у зниженні техногенного навантаження на навколишнє середовище. Такий механізм не спонукає їх до використання еколого-безпечних способів господарювання, сконує природоохоронну діяльність, обмежує впровадження інноваційних, екологоорієнтованих технологій [15].

У Законі України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" принцип "забруднювач платить" знайшов більш повне відображення [9]. В цьому Законі більш чітко сформульовано вимоги національної екологічної політики: "забруднювач навколишнього природного середовища та користувач природних ресурсів платять повну ціну". Проте застосування принципу "забруднювач платить" дуже "м'яке". Закон продовжує підтримку практики, що забруднювачі довілля платять за користування природними ресурсами, а не за завдані екологічні збитки. Адже використання ресурсів — це необхідний предмет їх діяльності. Чого не можна сказати про шкідливі викиди. За них безумовно треба платити. Тобто плата має бути повністю перенесена з використання ресурсів на спричинену шкоду. Наразі в Україні акценти зміщено на користь забруднювачів — саме суспільство має довести забруднювачам, що вони спричинили екологічний збиток і мають за це заплатити, а не забруднювачі — довести, що сума платежів, які вони мають заплатити відповідно до законодавства, більша за завданий збиток [7].

Між тим надходження від екологічних платежів в Україні не перевищують 0,3% ВВП, що в 10—15 разів менше, ніж в країнах ЄС [2]. Щодо розподілу надходжень від екологічних податків за сферами застосування, то в Україні на частку платежів за спеціальне використання природних ресурсів припадає більше половини надходжень від екологічних платежів, що значно вище за аналогічні показники в ЄС [10].

У рамках виконання Угоди про асоціацію з ЄС уряду України потрібно переглянути структуру екологічних податків з метою її гармонізації з європейською та значно підвищити частку податкових надходжень саме за шкідливі викиди [5]. Адже ставка податку за викиди оксиду вуглецю в Україні всього 0,41 грн/т — це у рази нижче за

мінімальні ставки в країнах ЄС [7]. В Україні практично всі види платежів, пов'язані з охороною навколишнього середовища, мають характер фіскальних надходжень до Державного бюджету. Це істотно відрізняється від європейської системи не лише за характером платежів, але найголовніше — за характером їх впливу на розв'язання проблем. В Україні відсутні певні групи екологічних податків, саме в питанні екологічної мотивації, що притаманне системі оподаткування у країнах ЄС [6, с. 34—50].

В Україні необхідно істотно удосконалювати механізми стимулювання скорочення викидів парникових газів. У цьому контексті необхідно в нести зміни до Податкового кодексу, передбачивши виведення податків на викиди двоокису вуглецю, метану, закису азоту. Також необхідне поступове підвищення ставок податків на викиди парникових газів. При цьому доцільно ставки податку на двоокис вуглецю диференціювати для різних форм господарювання. Це дасть змогу отримувати суттєві надходження до бюджету від оподаткування викидів та створити додаткове джерело фінансування заходів із екологізації [16, с. 178—179].

В Україні прийнята Постанова Кабінету Міністрів № 808 від 28 серпня 2013 р. "Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку". Однак досі немає механізмів економічного впливу на суб'єктів господарювання, які порушують зазначену екологічну межу. І це продовжується не один рік, в тому числі вже 5 років після прийняття зазначеної постанови. З цією метою, на думку автора, заслуговує на увагу доцільність застосування екологічного податку саме до суб'єктів господарювання, поголів'я в яких перевищує екологічну межу та на обсяги поголів'я зверх цієї межі. Вплив такого податку може бути обчислено виходячи з додаткового екологічного навантаження поголів'ям на екологію. Тобто виходячи з обсягів втрат навколишнього середовища від утримання однієї голови.

Логіка такого податку лежить в контексті загальноприйнятої 1992 р. у Ріо-де-Жанейро глобальної кліматичної політики, основний принцип якої "забруднювач платить". Логіка запровадження цього податку в даному випадку така: якщо бізнесу вигідна (з точки зору прибутків) велика концентрація поголів'я, то він має частину доходу (у вигляді податку) спрямувати на компенсацію втрат навколишнього середовища від надмірної концентрації поголів'я. В умовах децентралізації та поліпшення фінансового забезпечення територіальних громад це питання стає дуже актуальним.

ВИСНОВКИ

1. Оскільки встановлені Постановою Уряду обмеження представники агробізнесу ігнорують, то актуальним завданням є запровадження механізмів, які б змусили їх компенсувати втрати навколишнього середовища за принципом "забруднювач платить". Таким зокрема, може бути екологічний податок на суб'єкти господарювання, які порушують екологічні межі чисельності поголів'я.

2. Водночас важливо, щоб суми цього податку мали повне і виключно цільове призначення: спрямовувались лише на заходи обмеження (недопущення) скорочення, поглинання шкідливих викидів та очищення території забруднення.

3. Загальні податкові платежі доцільно диференціювати: по території з урахуванням щільності населення, дальності від густонаселених, природоохоронних та водних об'єктів. Правом остаточного визначення ставок податку мають бути наділені місцеві громади.

Література:

1. Cuevro H., Gandhi V.P. (1998). Carbon Taxes: Their Macroeconomic Effects and Prospects for Global Adoption — A Survey of the Literature, IMF Working Paper WP/98/73, P. 32.
2. Environmental tax revenue [Електронний ресурс] / Офіційний сайт European Commission. Eurostat. — 30 черв. — 2015. — Режим доступу: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
3. Goulder L.H., Schein A.R. (2013). Carbon Taxes versus Cap and Trade: A Critical Review, *Climate Change Economics*, Vol. 4, No. 3, P. 23.
4. Haifeng Deng (2015). Improving the Legal Implementation Mechanisms for A Carbon Tax in China. *Pace Env'tl. L. Rev.*, Vol. 32, P. 679.
5. Веклич О.А. Как навредит экологическому налогообложению? / О.А. Веклич // *Зеркало недели*. — 2014. — № 32.
6. Веклич О.О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні. — К.: Укр. ін.-т досліджень навкол. середовища і ресурсів при РНБОУ, 2003. — С.34—50.
7. Гаркушенко О.М. Напрями екологічного регулювання економіки в Україні з урахуванням вимог Угоди про асоціацію з ЄС / О.М. Гаркушенко // *Економіка промисловості*. — 2015. — № 4 (72). — С. 50—68.
8. Жукорський О.М. Галузь свинарства — реальна та прогнозована загроза для довкілля / О.М. Жукорський, О.В. Никифорок // *Агро-екологічний журнал*. — 2013. — № 3. — С. 102—107. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrog_2013_3_21

9. Закон України Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року № 2818-VI затверджений Верховною Радою України від 21.12.2010 р. із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>

10. Звіт про виконання Зведеного бюджету України станом на 1 січня 2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державної казначейської служби України. — Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21

11. Коныхіна Т.В. Дослідження зарубіжного досвіду використання економічного інструментарію та особливостей управління природокористуванням / Т.В. Коныхіна // Економіка і регіон. — 2013. — № 5. — С. 128—132. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2013_5_23

12. Міщенко В. Дієвість економічних підойм екологічної політики (чи "забруднювач платить?") / В. Міщенко // Економіка України. — 2002. — № 7. — С. 62—69.

13. Право Європейського Союзу. Особлива частина: навч. посіб. / За ред. М.Р. Аракеяна, О.К. Вишнякова. — К.: Істина, 2010. — 528 с.

14. Прокопенко К.О. Сільське господарство України: виклики і шляхи розвитку в умовах зміни клімату / К.О. Прокопенко, Л.О. Удова // Економіка і прогнозування. — 2017. — № 1. — С. 92—107. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2017_1_8

15. Прохопенко К.А. Проблеми принципу "забруднювач платить" у правовому забезпеченні охорони клімату в Україні [Електронний ресурс] / К. А. Прохопенко // Всеукраїнська екологічна ліга. — 2014. — Режим доступу: https://issuu.com/ecoleague/docs/text_8.

16. Україна і політика протидії зміні клімату: економічний аспект: аналітична доповідь / За ред. В.Р. Сіденка та О.О. Веклич. — К.: Заповіт, 2016. — 208 с.

References:

1. Cuevro, H. And Gandhi V.P. (1998), "Carbon Taxes: Their Macroeconomic Effects and Prospects for Global Adoption — A Survey of the Literature", IMF Working Paper, p. 32.

2. The official site of European Commission Eurostat (2015), "Environmental tax revenue", available at: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>. (Accessed 3 May 2018).

3. Goulder, L.H. and Schein, A.R. (2013), "Carbon Taxes versus Cap and Trade: A Critical Review", Climate Change Economics, vol. 4, p. 23.

4. Haifeng, D. and Rev, L. (2015), "Improving the Legal Implementation Mechanisms for A Carbon Tax in China", Pace Envtl, vol. 32, p.679.

5. Veklich, O.O. (2014), "How to damage ecological taxation?", Zerkalo nedeli, vol. 32.

6. Veklich, O.O. (2003), Ekonomichnyj mekhanizm ekolohichnoho rehuliuвання v Ukraini [Economical Mechanism of Ecological Regulation in Ukraine], Ukrain's'kyj instytut doslidzhen' navkolishn'oho seredovyscha i resursiv RNBO Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

7. Zhukorsky, O. M. and Nikiforuk, O.V. (2013), "Pork industry — real and predictable threat to the environment", Agroecological journal, vol. 3, pp. 102—107.

8. Garkushenko, O.M. (2015), "Directions of ecological regulation of the economy in Ukraine taking into account the requirements of the Association Agreement with the EU", Ekonomika promyslovosti, vol. 4, pp. 50—68.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "About the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the period till 2020", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17> (Accessed 3 May 2018).

10. State Treasury Service of Ukraine (2014), "Report on implementation of the Consolidated Budget of Ukraine as of January 1, 2014", available at: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=212666&&documentList_stind=21 (Accessed 3 May 2018).

11. Koniakhina, T.V. (2013), "Investigation of foreign experience of using economic instruments and peculiarities of environmental management", Ekonomika i rehion, vol. 5, pp. 128—132.

12. Mischenko, V. (2002), "Effectiveness of economic levers of environmental policy (or "polluter pays?")", Ekonomika Ukrainy, vol. 7, pp. 62—69.

13. Arakeliana, M. R. and Vyshniakova, O. K. (2010), Pravo Yevropejs'koho Soiuzu. Osoblyva chastyna [The right of the European Union. Special part], Istyna, Kyiv, Ukraine.

14. Prokopenko, K.O. and Udova, L. O. (2017), "Agriculture of Ukraine: Challenges and Ways of Development in Conditions of Climate Change", Ekonomika i prohnozuvannya, vol. 1, pp. 92—107.

15. Prohopenko, K.A. (2014), "Problems of the principle "polluter pays" in the legal protection of climate protection in Ukraine", Vseukrains'ka ekolohichna liha, [Online], available at: https://issuu.com/ecoleague/docs/text_8.

16. Sidenko, V.R. and Veklych, O.O. (2016), Ukraina i polityka protydii zmini klimatu: ekonomichnyj aspekt [Ukraine and the Climate Change Policy: An Economic Aspect], Zapovit", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2018 р.